

ΑΝΝΗΣ ΙΩ. ΓΟΥΝΑ
Βοηθού Σπουδαστηρίου Λαογραφίας

ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΛΑΤΙΚΗΝ ΛΑΤΡΕΙΑΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΡΙΝΗΣ

Ἡ Ἀγία Μαρίνα κατέχει μεταξὺ ἄλλων ἁγίων εἰς πολλοὺς τόπους τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου ἀξιόλογον θέσιν εἰς τὴν λαϊκὴν λατρείαν. Ὡς ἀναφέρεται εἰς τὸ μαρτύριόν της, ἐγεννήθη περὶ τὰ μέσα τοῦ 3ου αἰῶνος εἰς Ἀντιόχειαν τῆς Πισιδίας, ἐπὶ αὐτοκράτορος Αὐρηλίου Κλαυδίου (268-270 μ.Χ.). Τῆς μητρὸς ἀποβιώσασθαι ὀλίγον μετὰ τὴν γέννησίν της, ὁ πατήρ Αἰδέσιος, ἱερεὺς ἐθνικός, ἐνεπιστεύθη τὴν Μαρίναν εἰς χριστιανὴν τροφόν, ἣτις ἐμύησεν αὐτὴν εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν.

Μὴ δεχθεῖσα, εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν, προταθέντα γάμον ὑπὸ τοῦ εἰδωλολάτρου ἐπάρχου Ὀλυβίου, ὑπεβλήθη ἡ μάρτυς εἰς βασανισμοὺς καὶ εἰς φυλάκισιν. Κατὰ τὴν παραμονὴν της εἰς τὸ δεσμοῦν ἐπέτυχε διὰ τῆς προσευχῆς νὰ καταβάλλῃ τὸν διάβολον, ὅστις παρουσιάσθη εἰς αὐτὴν ὑπὸ μορφήν φοβεροῦ δράκοντος. Λαβοῦσα «σφύραν χαλκὴν καὶ ἐκτείνασα τὴν χεῖρα αὐτῆς ἔκρουσεν εἰς τὸ μέτωπον αὐτοῦ.....»¹.

Ἐμμείναςα εἰς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, ὑπέστη τελικῶς μαρτυρικὸν θάνατον δι' ἀποκεφαλισμοῦ².

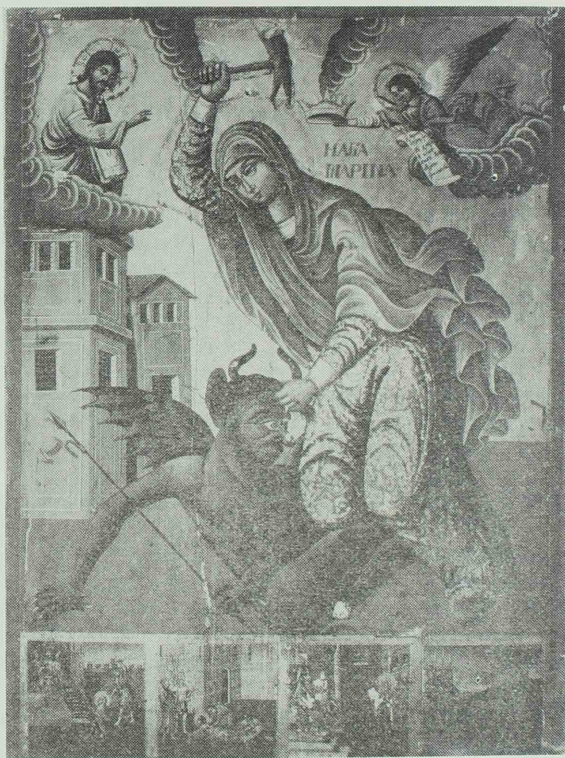
α') Ὁ ἄθλος τῆς διὰ πληγμάτων σφύρας καταβολῆς τοῦ Σατανᾶ, ὡς καὶ ἡ εἰκονογραφικὴ παράστασις αὐτοῦ, (εἰκ. 1), ἔπειτα δὲ καὶ τὸ ὄνομα Μαρίνα, συνδεθὲν πρὸς τὴν λέξιν *μαρ αἰ ν ω*, φαίνεται ὅτι ὑπῆρξαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ βάσις τῆς διαμορφώσεως ἀντιστοίχως πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ λαϊκὴν λατρεία αὐτῆς εἰς διαφόρους περιστάσεις τοῦ

1. Βλ. H. Usener, Acta S. Marinae et S. Christophori. Bonn, 1866, σ. 30.

2. Ἡ μνήμη της ἐορτάζεται ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου καὶ τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας, τὴν 17ην Ἰουλίου. Βλ. Βασιλείου Π. Ρούσσου, Νέος Συναξαριστής, Ἡρώες τοῦ Χριστιανισμοῦ ἢ βίοι τῶν Ἁγίων Δυτ. καὶ Ανατ. Ἐκκλησίας. Ἐν Ἀθῆναις 1910, σ. 133.

Βραχυγραφία:

Σ. Λ. Σπουδαστήριον Λαογραφίας μετὰ προσηρημένης Λαογραφικῆς Συλλογῆς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (Ἀρχεῖον λαογραφικῆς ἐλθς).
Κ. Α. Κέντρον Ἑρεύνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Βυζαντινὸν Μουσεῖον — 749. Ἡ Ἁγία Μαρίνα 1857.

γεωργικοῦ βίου, εἰς ἀποτροπὴν ἢ ἱάσιν νόσων, εἴτα εἰς μαγικοῦ χαρακτῆρος ἐνεργείας καὶ πράξεις κ.ἄ.

Ἐκ τῆς συνηχίσεως ἐγένετο ταύτισις τοῦ ὀνόματος Μαρίνα πρὸς τὴν λέξιν μαραίνω μὲ τὴν σημασίαν αὐτὴν, συνεχιζομένην ἐκ τῆς Ἀρχαιοῦτος: ἡσυχάζω, ξηραίνω, ἐκλείπω, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὴν χρῆσιν ὑπὸ τοῦ λαοῦ τοῦ ρήματος ἐπὶ διαφόρων παθήσεων. — Οὕτως ἐπὶ ἀποδρομῆς ἐξανθήματος τοῦ σώματος λέγεται ὅτι τοῦτο «ἐμαράθηκε καὶ πάει νὰ σβήσῃ». Ἐπὶ ἀνεμοπυρώματος γίνεται χρῆσις διαφόρων ἐπιπλάσμάτων, ὥστε τοῦτο «νὰ μαραθῇ καὶ νὰ φύγῃ», ἥτοι νὰ θεραπευθῇ καὶ ἐξαφανισθῇ.

β') Περὶ τὴν ιδιότητα ταύτην τῆς Ἁγίας, ὡς θεράποντος, στρέφονται δοξασίαι καὶ συνήθειαι ὡς ἡ πίστις εἰς τὴν κοινότητα Βουρλῶν Μ. Ἀσίας (ἕως τὸ 1922) καθ' ἣν ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τῆς (17ην Ἰουλίου) «φεύγουν πὰ οἱ ἀρρώστεις»¹. ἔπειτα ἡ μεταφορὰ τῶν λειψάνων τῆς Ἁγίας εἰς τὴν οἰκίαν ἀσθενοῦς ἐπὶ τριήμερον (Τσαμαντᾶς Ἡπείρου)² καὶ ἡ πίστις περὶ περιπολίας Αὐτῆς ἐντὸς τοῦ χωρίου ὅπως παράσχη βοήθειαν εἰς τὸν ἔχοντα ἀνάγκην (Λιγουριὸν Ἀργολίδος)³. Ἀναφέρεται ἔτι περὶ παιδός, γεννηθέντος μὴ ἀρτιμελοῦς, ὁ ὁποῖος ἰάθη δι' ἐπαλείψεως τοῦ παραμορφωμένου μέλους μὲ ἔλαιον ἐκ τῆς κανδήλης τοῦ ἐξωκκλησίου τῆς Ἀγ. Μαρίνης (Σίφνος)⁴. Πρόκειται ἐνταῦθα περὶ ἱαματικοῦ μέσου δι' ὑπερφυσικῆς ἐπενεργείας, τοῦ ὁποῖου μαρτυρεῖται ἡ χρῆσις ἀπὸ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων. Τὴν κατάχρησιν ταύτην τοῦ σώματος ἡ μελῶν αὐτοῦ πρὸς προάσπισιν ἀπὸ κακοῦ συνιστᾷ ἐκθῶμως ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος⁵.

Αἱ ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας, πολλαχοῦ δὲ καὶ ἐγγὺς αὐτῆς ὑπάρχουσαι πηγαὶ θεωροῦνται ὡς ἀγιάσματα. Ὑδωρ ἐκ τούτων λαμβανόμενον πρὸς πόσιν, ραντισμὸν τῆς κεφαλῆς ἢ πρὸς μεταφοράν εἰς τὸν οἶκον πιστεύεται ὅτι εἶναι ἡγιασμένον, ἔχον οὕτω δύναμιν ἱαματικὴν ἢ πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ κακοῦ.

1. Βλ. Νίκου Μηλιώρη, Τὰ Βουρλά τῆς Μ. Ἀσίας, Μέρος Β', Ἀθήναι 1965, σ. 237. Σ. Λ. Χφ., 1346, σ. 60. (συλλ. Αἰκατερίνης Μαλδαβίνα, Νίκαια Πειραιῶς (πρόσφυγ. ἐκ Βουρλῶν), 1970-71).

2. Σ. Λ. Χφ., 743, σ. 133. (συλλ. Ὑβόννης-Μαρίας Εὐαγγέλου, Τσαμαντᾶς Θεσπρωτίας, 1968-69).

3. Λέγεται περὶ ἐπιφανείας αὐτῆς «ὁλόλευκα ντυμένης» καὶ διασώσεως τραυματισθέντος ἐγγὺς τῆς ἐκεῖ ἐκκλησίας τῆς Σ. Λ. Χφ., 242, σ. 49. (συλλ. Ἀναστ. Καλαματιανοῦ, Λιγουριὸν Ἀργολίδος, 1968).

4. Σ. Λ. Χφ., 1092, σ. 119-120. (συλλ. Ἀννης Χρυσογέλου, Σίφνος 1970).

5. Migne. P. G. 50, 664. Βλ. ἐιδικώτερον εἰς Ἀμδρ. Ἱ. Φυτράκη, Λείψανα καὶ τάφοι μαρτύρων κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας. Ἐν Ἀθήναις 1955, σ. 97-98.

Τοιούτων ἀγιασμάτων τῆς Ἀγίας Μαρίνης σημειοῦμεν τὴν ὑπαρξιν: εἰς τὸ χωρίον Βόννη Ἡρακλείου Κρήτης ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας, κάτωθεν τῆς Ἀγίας Τραπέζης¹, εἰς Μάδυτον τῆς χερσοννήσου Καλλιπόλεως Θράκης (εἰς τοὺς ἐκεῖ Ἑλληνας μέχρι τοῦ 1922), εἰς τὸ ἐνταῦθα ἀγίασμα παρὰ τὸ ἐκκλησιδίων τῆς Ἀγίας εἰς θέσιν Ἐκαλὶ ἤρχοντο οἱ πάσχοντες ἐξ ἐλονοσίας, ἔπειτα δὲ ἀπέθετο τεμάχιον ἐκ τοῦ ἐνδύματος ἐπὶ τοῦ ἐγγὺς γηραλέου δένδρου πρὸς ἀποβολὴν τῆς παθήσεως².

γ') Ἐκ τῆς οὕτως ἀποθέσεως τοῦ κακοῦ ἐκ τοῦ ἐπεισοδίου εἰς τὸ συναξάριον τῆς Ἀγίας Μαρίνης μετὰ τὸν Σατανᾶν καὶ τοῦ δαμασμοῦ του ὑπ' αὐτῆς δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι προέρχεται ἡ λατρεία τῆς Ἀγίας ὡς ἐχούσης θεῖαν δύναμιν θεραπείας φρενικῶν παθήσεων.

Οἱ πάσχοντες ἐκ τούτων θεωροῦνται κατὰ παλαιοτάτην χριστιανικὴν παράδοσιν³ ὡς κατεχόμενοι καὶ βασανιζόμενοι ὑπὸ δαίμονος, καλούμενοι οὕτω δαιμονισμένοι.

Διηγῆσαι περὶ θεραπείας ὑπὸ τῆς Ἀγίας Μαρίνης δαιμονισμένων γνωρίζομεν α) ἐκ τοῦ χωρίου Λίμνες τοῦ νομοῦ Λασιθίου Κρήτης⁴ καὶ β) ἐκ Λέσβου. Πιστεύεται ἐνταῦθα ὅτι «Οὗ Ἅγιος Χαράλαμπος τσι ἡ Ἀγιά Μαρίνα καταπονοῦν τοῦ Σατανᾶ»⁵. Ὅσοι τάσσονται εἰς αὐτὴν ἐρχονται πεζῇ εἰς Ἀγιάσον διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν «ταμάτων»⁶.

δ) Εἰς τὴν Ἱμβρον μετὰ τῶν ταμάτων εἰς τὴν Ἀγίαν ἀναφέρεται καὶ ὁ περισχοινισμὸς τῆς Ἐκκλησίας μετὰ νῆμα «ἀπὸ μελισσοκέρι»⁷. Εἰς Ἀ-

1. Σ. Α. Χ φ., 1071, σ. 71. (συλλ. Ἑμμαν. Χριστοδουλάκη, Καμαράκιον Μαλεβυζίου Ἡρακλείου Κρήτης, 1970).

2. Ἑλ πινίκης Σταμούλη-Σαραντῆ, Ἀπὸ τὰ ἀγιάσματα τῆς Θράκης, 18 (1943) σ. 261-62.

3. Βλ. Ἀνδρ. Ἰ. Φουτράκη, Τὰ ἰδεώδη τοῦ μοναχικοῦ βίου κατὰ τὸν Δ' μ.Χ. αἰῶνα ἐπὶ τῇ βάσει ἀγιολογικῶν πηγῶν. Ἐν Ἀθήναις 1945, σ. 31.

4. «τὸ παιδί μου (.....) ἦταν ἄρρωστο. Ἐπεφτε κατὼ λιγυνότανε = ἐλιποθύμει. Ἐβγαζε ἄφρους ἀπὸ τῇ μούρη = τὸ στόμα). Ἥλεγες, θαρρῶ, τὰ μάθια ντου πὼς δὲν ξανοίγουνε (= δὲν βλέπουν) Πῆγα σπίτι καὶ παρακάλεσα τὴν Ἀγιά Μαρίνα γονατιστῇ. Αὐτὸ ἦτανε. Ἀπὸ τότε δὲν τὸν ξανάπιασε τίποτε ...». Σ. Α. Χ φ., 1112, σ. 12. (συλλ. Ἰωάννου Παπαμιτσάκη, Νεάπολις Λασιθίου Κρήτης, 1970). Βλ. καὶ Σ. Α. Χ φ., 1069, σ. 245. (συλλ. Ἑμμαν. Πολυζώακη, Ἅγιες Παρασκίες, ἐπαρχ. Πεδιάδος Κρήτης, 1970), ἔνθα ἡ Ἀγία ἀναφέρεται ὡς θεραπεύουσα τοὺς δαιμονισμένους.

5. Σ. Α. Χ φ., 726, σ. 161. (συλλ. Κωνσταντίνος Ἰορδάνου, Πολυχνίτος Λέσβου, 1969).

6. Σ. Α. Χ φ., 1323, σ. 140. (συλλ. Ἑλπίδος Μυλωνᾶ, Μεσότοπος Λέσβου, 1970).

7. Σ. Α. Χ φ., 751, σ. 202-203. (συλλ. Θεανοῦς Τερζῆ, Ἱμβρος, 1969).

θήνας εἰς τὴν παρὰ τὸ Θησεῖον παλαιὰν ἐντὸς κοιλώματος βράχου ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Μαρίνης¹ ἔρχονται οἱ πάσχοντες πρὸς θεραπείαν, μεταφέρονται δ' ἔτι ἐνταῦθα καὶ καχεκτικά παιδιὰ² κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς (17^{ην} Ἰουλίου). Ταῦτα ἐνδύονται μὲ νέα ἐνδύματα, ἐγκαταλειπομένων τῶν παλαιῶν εἰς τὸν ἐκεῖ περίβολον (σήμερον ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας πρὸς τῆς εἰκόνης τῆς Ἁγίας) μὲ τὴν πίστιν, ὡς ἐλέχθη, τῆς ἐγκαταλείψεως οὕτω τῆς παθήσεως³. Ὁμοίως παρεκκλήσιον εἰς Κύπρον (παρὰ τὸ χωρίον Μπέλλα-παῖς) τῆς Ἁγίας Μαρίνης καταφεύγουν ἀσθενεῖς πρὸς ἱασιν⁴.

Ὁς προστάτις τῶν παιδιῶν τιμᾶται ὡσαύτως ἡ Ἁγία εἰς Μεσότοπον Λέσβου⁵, εἰς Βασιτιανὴν Καρδίτσης⁶ εἰς Κύπρον⁷ κ.ά.

Εἰς τὴν τελευταίαν περιοχὴν, ἥτοι εἰς Κύπρον ἀπαντᾷ μὲ πλατεῖαν οὕτω διάδοσιν ἢ ἐπὶ κλησὶς αὐτῆς ἐπὶ δυσπνούντων παιδιῶν εἰς καταβαυκαλήματα (= νανουρίσματα) τῶν μητέρων. Εἰς τὰ νανουρίσματα ταῦτα ὡς εἰς τὸ κατωτέρω, ἀνεφέρεται ἡ Ἁγία Μαρίνα ὡς *τζυρὰ ἢ τζυρκὰ ἢ ὁποῖα μαραινίσκει* (= μαραίνει), ἥτοι ἀπαλάσσει τὸ βρέφος ἐξ ἐνοχλήματος ἢ παθήσεως, οὕτω δὲ καταπραύνει πρὸς ὕπνον⁸.

1. Ν. Ἰ. Φλοῦδα, Ἡ Ἁγία Μαρίνα ἡ μεγαλομάρτυς. Ἀθῆναι 1958, σ. 17.

2. Δημ. Σ. Λουκάτου, Σύγχρονα λαογραφικά. Ἀθῆναι 1963, σ. 81-89.

3. Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Ὁκυτόκια. Λαογρ. 6 (1917) σ. 346. Rudolf Kriss und Hubert Kriss-Heinrich, Peregrinatio Neohellenica. Wallfahrtswanderungen im heutigen Griechenland und in unteritalien. Wien, 1955, σ. 148.

4. Βλ. Rud. Kriss und Hub. Kriss-Heinrich, Beiträge zum religiösen Volksleben auf der Insel Cypern mit besonderen berücksichtigung des wallfahrtswesens. Rhein. Jahrbuch für Volkskunde. 12 (1961) σ. 188.

5. Ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἁγίας Μαρίνης θεωροῦνται ὅτι διατελοῦν τὰ μικρὰ παιδιὰ καὶ μετὰ τὸν θάνατόν των, διὸ θάπτονται παρὰ τὸ ἐξοκκλήσιον αὐτῆς: «κειδὰ θάβουν τὰ μικρὰ-μικρὰ μουρά, τὰ βύζαχτρα, γιατί ἡ Ἁγία Μαρίνα προφυλάσσει μαθέρις». Σ. Α. Χφ., 1323, σ. 14. (συλλ. Ἑλπίδος Μυλωνᾶ, Μεσότοπος Λέσβου, 1971).

6. Κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς προσέρχονται ἔτι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ στεῖραι πρὸς ἀπόκτησιν τέκνου. Σ. Α. Χφ. 677, σ. 93. (συλλ. Μαρίας Κόκκαλη, Βασιτιανὴ Καρδίτσης 1968).

7. Βλ. Γ. Χ. Παπαχαράλαμπους, Κυπριακὰ ἥθη καὶ ἔθιμα, Λευκωσία Κύπρου 1965, σ. 222.

8. Βλ. Γ. Χ. Παπαχαράλαμπους, ἐνθ' ἂν., σ. 66-70. Σ. Α. Χφ., 13, σ. 24. (συλλ. Γεωργίου Χατζηϊωάννου, Μεσόγη Πάφου, 1965, Χφ., 43, σ. 12. (συλλ. Οὐρανίας Ζαχαρία, Νέον Χωρίον Πάφου, 1966), Χφ., 356, σ. 102. (συλλ. Ὁρθοδοξίας Πιερίδου, Ἀθηναίου Λάρνακος 1967-68), Χφ. 358, σ. 11. (συλλ. Ἀνδριανῆς Περδίου, Γαστριὰ Ἀμμοχώστου, 1967-67), Χφ., 20, σ. 3. (συλλ. Μαρίας Μηχαηλίδου, Τσάδα Πάφου, 1968).

Ἀγιά Μαρίνα τζαί τζυρά
 πὺ μαρανίσκεις τὰ μωρά.
 μάραξε μου τὸ γιού(δ)μ μου...
 Ναννά-ναννά τὸ γού(δ)μ μου ...¹.

ε) Ἐκ τῆς μυστικῆς ὑπερφυσικῆς δυνάμεως τοῦ ὀνόματος² τῆς Ἀγίας Μαρίνης εἰς τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτὸ πρὸς μάρανσιν, ὑποχώρησιν, ἐκδηλωτικῶν φαινομένων νόσου καὶ ἴασιν αὐτῆς, πρὸς δὲ καὶ ἐκ τῆς μνημονευθείσης ἤδη κατὰ τὸ συναξάριον καταβολῆς τοῦ Σατανᾶ ὑπ' αὐτῆς προήλθε κατόπιν ἡ χρῆσις αὐτοῦ καὶ εἰς μαγικὰς ἐνεργείας καὶ πράξεις. Εἰς Κύπρον (Λάρνακα) ἀναφέρεται ὅτι εἰς παλαιότερους χρόνους ἐγίνετο πρὸς τῆς εἰκόνης τῆς Ἀγίας, ἔνθα ἤπτετο προηγουμένως κανδήλη καὶ ἐθυμιάτο ἡ εἰκὼν, ἐπὶ κλήσις πρὸς μαγικὸν κατάδεσμον τινος πρὸς τὸν σκοπὸν αὕτη «νά μαράνη τὴν γυναῖκα του ἢ τὸν ἄνδρα της»³.

Ἡ μαγικὴ ἐν γένει αὕτη χρῆσις τοῦ ὀνόματος τῆς Ἀγίας φαίνεται πολὺ παλαιότερα, συνεχιζόμενη ἀσφαλῶς ἐκ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων, ὡς βεβαιούμεθα ἐκ φιμωτικοῦ καταδέσμου κατὰ καταλάλων, κλεπτῶν κλπ. ἐκ τοῦ τέλους τοῦ 15^{ου} αἰῶνος, εἰς τὸν ὅποιον ἀναφέρεται ἐπὶ κλήσις πρὸς ἀποτελεσματικὴν ἐνέργειαν μεταξὺ ἄλλων Ἀγίων καὶ τῆς Ἀγίας Μαρίνης, αἰτιολογουμένης τῆς ἐπικλήσεως ἐκ τοῦ ἄθλου πρὸς τῆς θανάτωσης της, τῆς καταπατήσεως ὑπ' αὐτῆς τοῦ διαβόλου⁴.

Μὲ τὴν δραστικὴν ταύτην σημασίαν τοῦ ὀνόματος γίνεται χρῆσις (περαιτέρω) αὐτοῦ εἰς ἐνεργείας καὶ πράξεις τῆς ἀναλογικῆς ἢ ὁμοιοπαθητικῆς μαγείας. Οὕτω τὸ ὄνομα Μαρίνα ἀπαντᾷ εἰς ἐπὶ φθὰς πρὸς προστασίαν ἐκ τῆς βλαπτικῆς ἐνεργείας ἀπὸ δῆγμα ἐρπετοῦ ἢ ἄλλου ζώου⁵,

1. Βλ. Ἰ. Λουκᾶ, Φιλολογικαὶ ἐπισκῆψεις. Ἐν Ἀθήναις 1874, σ. 65. Ἀθ. ν. Σακελλάρειου, Τὰ Κυπριακά, τόμ. Α. Ἐν Ἀθήναις 1891, σ. 237, ἀρ. 2. Γ. Χ. Παπαχαράλαμπος, ἔνθ'. ἀν., σ. 68 ἀρ. η'.

2. Περὶ τῆς μαγικῆς σημασίας τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματος βλ. Δ. η. μ. Β. Οἰκονομίδου, Ὅνομα καὶ ὀνοματοθεσία εἰς τὰς δοξασίας καὶ συνηθείας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, Λαογρ. τόμ. 20 (1962) σ. 447 ἐξ.

3. Βλ. Ν. Γ. Κυριαζή, Δημώδης ἰατρική. Ἄγιοι Θεράποντες, Κυπρ. Χρον. ἔτ. Δ' (1926),

4. ἡ ἁγία Μαρίνα ἢ τὸν δαίμονα πατάξασα καὶ δεσμεύσασα, οὕτω πάταξον τοὺς ἐχθροὺς μου καὶ τοὺς μισοῦντας με καὶ ἀδικοῦντας». Βλ. εἰς Α. Vasiliev, Anecdota graecobyzantina, Mosquae 1893, σ. 346. Πρβλ. καὶ Φαίδ. Κουκουλέ, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός, τόμ. VI, Ἐν Ἀθήναις 1957, σ. 213.

5. Βλ. Γεωργ. Ἀ. Μέγα, Ἑλληνικαὶ ἑορταὶ καὶ ἔθιμα τῆς λαϊκῆς λατρείας. Ἀθήναι 1963, σ. 222.

δηλ. ὅπως τοῦτο μαρανθῇ καὶ καταστῇ ἀκίνδυνον, ὡς π.χ. τοῦ ὄφως:

Ἄγια Μαρίνα, μάρανε
τοῦ φίδι πὺδ μὶ δάγκασι ¹
(Λέσβος)

Ἀκολούθως καὶ πρὸς μάρανσιν παθήσεων, ὡς π.χ. τοῦ ἐρυσιπέλατος:

Ἄγια Μαρίνα,
νὰ μαράνης, νὰ ξεράνης
τῇ δροσοπίλια, τὸ δροσοπίλιο... ².

Ἐπὶ τῆς βασκανίας:

Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ.
οὐλα τὰ κακὰ σκουρπᾷ.
Ἄγια Μαρίνα, μάρινι τοῦ κακό... ³

εἶτα τῆς ὁσφυαλγίας (Ρόδος) ⁴, τοῦ «πόνου βοδιῶν» (Κύπρος) ⁵ κλπ.,
στ') Εἰς Ζάκυνθον κατὰ τὴν ἐορτὴν τῆς Ἁγίας ἀπαντῶνται μαντικάι πρά-
ξεις (δι' ὀνύχων ⁶ ἢ καθρέπτου) ⁷ ὑπὸ παρθέναν, ὅπως γνωρίζουν τὸν μέλ-

1. Σ. Λ. Χφ. 564, σ. 530. (συλλ. Πηνελόπης Ψάνη, Πολιχνίτος Λέσβος, 1967).

2. Αὐτόθι, σ. 530. Ἀναφέρεται ἐπίσης ἐκ Λέσβου περὶ μαρανθεῖσῶν χειρῶν νεάνιδος ἐκ θεᾶς αὐτῆς ὑπὸ Τούρκου καὶ περὶ ἰάσεως αὐτῶν κατόπιν παρακλήσεως πρὸς τὴν Ἁγίαν Μαρῖναν. Βλ. Σ. Λ. Χφ., 1370, σ. 174-5. (συλλ. Χαρικλείας Σκούφογλου, Ἁγιάσος Λέσβος, 1970-71).

3. Βλ. Γερασ. Ι. Σαλβάνου, Λαογραφικὰ σύλλεκτα ἐξ Ἀργυράδων Κερκύρας, Λαογρ., τόμ. 10 (1929), σ. 123, ἀρ. 10.

4. Βλ. Χ. Ι. Παπαχριστοδούλου, Λαογραφικὰ σύμμεκτα Ρόδου. Λαογρ., 20 (1962), σ. 82-3, ἀρ. 29.

5. Βλ. Στίλπ. Π. Κυριακίδου, «Κυριακαὶ ἐπφδαί». Λαογρ., τόμ. 6 (1917-8) ἀρ. 2.

«Ἦμουν παῖδκιος τσ' ἀνιπαῖδκιος
τσ' ἔγλεπα τῆς Ἀγιάς-Μαρῖνας βοῦδκια
τσ' αἱ τ' αἱ Γιωρκού δαμάλια...» κλπ.,

Ἡ ἐπωδὴ ἀνήκει εἰς τὸν τύπον μικρᾶς διηγήσεως (historiologiae) μὲ τὸ ἱστορικὸν τῆς παθήσεως καὶ τὸν τρόπον θεραπείας αὐτῆς. Βλ. Στίλπ. Π. Κυριακίδου, Ἑλληνικὴ Λαογραφία, Μέρους Α', ἐκδ. Β', ἐν Ἀθήναις 1965, σ. 124.

6. Σ. Λ. Χφ., 769, σ. 87. (συλλ. Γεωργίας Κόκλα, Ζάκυνθος, 1968-9).

7. Σ. Λ. Χφ., 1257, σ. 103-4. (συλλ. Διονυσίας Ἀντιόχου, Μαχαιράδων Ζακύνθου, 1979-1).

λοντα σύζυγόν των. Πρόκειται ἐνταῦθα περὶ πανελληνίου ἐθίμου, ἐκ παραδόσεως κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου (24 Ἰουνίου), συνδεδεμένου πρὸς τὸ θερινὸν ἡλιοτρόπιον¹, τὸ ὁποῖον μετετέθη εἰς τὴν Ζάκυνθον εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς Ἁγίας Μαρίνης (17 Ἰουλίου).

ζ) Παραδόσεις. — Λαϊκαὶ διηγήσεις περὶ τῆς Ἁγίας, ἀπαντῶσαι πολλοῦ, συνδέονται πρὸς τὴν κατὰ τόπους λατρεῖαν αὐτῆς.

Γενικῶς κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν εἰς τὴν γεωργικὴν κοινωνίαν ἀπαγορεύονται εἰς πλείστους τόπους αἱ ἐργασίαι εἰς τοὺς κήπους², μάλιστα δὲ ὁ ἀλωνισμός, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν μῆνα Ἰούλιον εὐρίσκεται εἰς ἀκμὴν, ἐκ φόβου ὅτι τὰ ἀλωνιζόμενα κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην δημητριακὰ θὰ ὑποστοῦν καταστροφὴν³.

Σχετικαὶ πρὸς τοῦτο εἶναι παραδόσεις περὶ βουλιαγμένων τόπων εἰς Πελοπόννησον. Λέγεται εἰς αὐτὰς περὶ ἱερέως ἢ χωρικοῦ, ὅστις, ἀλωνίζων κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ἁγίας, ἐτιμωρήθη ὑπ' αὐτῆς δι' αἰφνιδίου ἀνοίγματος τῆς γῆς καὶ τῆς ἐντὸς αὐτοῦ, καταβυθίσεως τοῦ γεωργοῦ μετὰ τῶν ζώων του, ὡς μὴ τηρήσαντος τὴν ἐπιβεβλημένην ἀργίαν κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ἁγίας⁴.

Ἡ πίστις περὶ δημιουργίας χασμάτων ἢ λιμνῶν πρὸς τιμωρίαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, τῆς Παναγίας ἢ Ἁγίων τῶν κατοίκων τόπου τινὸς ἢ μεμονωμένων ἀτόμων, ἔνεκα ἀσεβείας τῶν, ἀνατρέχει ἀπὸ χριστιανικῆς γενικῶς παραδόσεως εἰς τὰς Βιβλικὰς διηγήσεις περὶ κατακλυσμοῦ (Γέν. στί' - ζ') καὶ περὶ τῆς διὰ πυρὸς καταστροφῆς τῶν Σοδόμων καὶ τῶν Γομόρων (Γέν. ιθ', 15-28), ἀπὸ ἐλληνικῆς δὲ παραδόσεως εἰς παλαιοτάτους μύθους ὡς

1. Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Λαογραφικὰ σύμμεκτα, τόμ. Γ', ἐν Ἀθῆναις 1931, σ. 105 ἐξ.

2. Σ. Λ. Χφ. 1441, σ. 56. (συλλ. Ἰωάννου Παπανδριανοῦ, Πασῶς Ἀργολίδος 1971).

3. Οὕτως εἰς Τουρτούλους Κρήτης: «τῆς Ἁγίας Μαρίνας δὲν πᾶνε στὸ ἄλωνι γιατί χαλᾷ ὁ καρπός». Σ. Λ. Χφ., 712, σ. 150. (συλλ. Μιλτιάδου Παπαδάκη, Τουρτούλοι Σητείας 1968-69).

4. Σ. Λ. Χφ. 1476, σ. 28. (συλλ. Εὐαγγέλου Τάμπση. Δαβιαὶ Μαντινείας, 1970-1),

Σ. Λ. Χφ., 1144, σ. 12-15, (συλλ. Δημήτρας Κοκκίνη, Τρίπολις Ἀρκαδίας, 1969-70),

Σ. Λ. Χφ., 55, σ. 81. (συλλ. Γεωργίου Καραλή, Μυδαλιὰ Γορτυνίας, 1965-6),

Σ. Λ. Χφ., 202, σ. 90-91. (συλλ. Μαργαρίτας Ἀεῆ, Ἀμφιθέα Μεσσηνίας 1967-8),

Σ. Λ. Χφ., 1309, σ. 174-5. (συλλ. Βασιλικῆς Ἀλιμῆση, Ἀφίστιον Λακωνίας 1971).

εἰς τὸν περὶ καταβυθίσεως τῶν γιγάντων ὑπὸ τοῦ Διὸς εἰς τὸν ζοφερὸν Τάρταρον (Ήσ. Θεογ. 1713-735), τὴν διὰ ρήγματος τῆς γῆς τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησεν ὁ Ζεὺς διὰ τοῦ κεραυνοῦ κάθοδον τοῦ Ἀμφιαράου μετὰ τοῦ ἄρματός του εἰς τὸν Ἄδην¹ κ.ἄ.

Ὁ Ν. Γ. Πολίτης (Παραδόσεις, τόμ. Β' σ. 706) ὑποστηρίζει ὅτι εἰς τὰς ὡς ἀνωτέρω παραδόσεις ἐκ Πελοποννήσου ἡ Ἁγία Μαρίνα ἀντικατέστησεν «δαίμονα τοῦ φανταστικοῦ κόσμου», εἰδικώτερον δὲ εἰς Δαβειῶν τὰς Νεράϊδας, τῶν ὁποίων, κατὰ διηγήσεις ἐνταῦθα, ὁ ἀλωνίζων κατὰ τὴν μεσημβρίαν ἱερεὺς ἐτάρασσε τὴν ἡσυχίαν, τοιαύτη ὅμως δρᾶσις τῶν Νεράϊδων οὔτε ἐκ τῆς Πελοποννήσου οὔτε ἄλλοθεν εἶναι γνωστή, διὸ πιθανότερον φαίνεται ὅτι ἔχομεν ἐνταῦθα τοπικὴν παραδοσιακὴν διήγησιν πρὸς αἰτιολογίαν τῆς δημιουργίας φυσικῶν βαράθρων ἐξ ὀργῆς τοῦ Θείου.

Περὶ τῆς ἐν λόγῳ παραδόσεως τὴν ὁποίαν ὑπὸ διάφορον διατύπωσιν τῆς δημοσιευομένης κατωτέρω, ἔχει περιλάβει ὁ Νικόλαος Πολίτης εἰς τὸν Α' τόμον (σ. 37-38 ἀρ. στ') τῶν παραδόσεως του, παρετήρησεν οὗτος (βλ. τόμος Β', σελ. 705-706) ὅτι αὕτη ἀπαντᾷ ὡς αἰτιολογικὴ τέλματος εἰς θέσιν πρὸς δυσμὰς τοῦ Αἰγίου ὡς καὶ τοῦ τοπωνυμίου «Ἀλώνι τοῦ Σύριγγα», παρὰ τὴν μονὴν τῆς Παναγίας εἰς τὸ Ἄργος. Εἰς παραλλαγὴν ἐκ Λεχαιῶν τῆς Ἠλείας ἀναφέρεται ἀντὶ τῆς Ἁγίας Μαρίνης ἡ Παναγία ἡ Καυοδεματοῦσα ὡς τιμωρὸς τοῦ μὴ τηρήσαντος τὴν ἄργίαν τῆς ἐορτῆς τῆς τὴν 2^α Ἰουλίου.

Παρατίθεται ἡ σχετικὴ παράδοσις ἐκ Δαβειῶν Μαντινείας περὶ τιμωρίας ὑπὸ τῆς Ἁγίας Μαρίνης ἱερέως τινὸς ὅστις ἀλώνιζε τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τῆς.

«Γιὰ τὴν Καταβόθρα λένε οἱ παλιότεροι, ὅτι ἦτανε ἀλώνι, πὺ ἀλώνιζε ὅλο τὸ χωριό. Νιὰ μέρα ἀλώνιζε ὁ παπᾶς τοῦ χωριοῦ. Ἦτανε ἀνήμερα τῆς Ἁγία-Μαρίνας. Πέρασανε λοιπὸ ἀπὸ 'κεῖ χωριάτες μας καὶ τοῦ εἶπενε τοῦ παπᾶ:

«—Παπᾶ μου, σήμερα τῆς Ἁγία-Μαρίνας, ἀλωνίζεις; καὶ ὁ παπᾶς δὲν τοὺς ἀπολοήθηκε ἀλλὰ φώναξε: —'Εἰ Μαρίνα μου, εἰ !!! Ὡνομάτισε δηλαδὴ τὴ φοράδα του, πὺ ἀλώνιζε, Μαρίνα σὰν τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας. Καὶ προτοῦ προκάνῃ νὰ τελειώσῃ τὸ λόγο του, βούλιαξε ὅλο τὸ γέννημα καὶ οὐλα. Γι' αὐτὸ εἶναι ἡ γούβα ἡ μεγάλῃ ἴσιαμε ἓνα ἀλόني πὺ γλέπεις τώρα. Τὸ χειμῶνα μαζεῦει νερὸ καὶ τὸ πίνει»².

1. Ἀντιστοιχῶς πρὸς τὴν δημιουργίαν ρηγμάτων τῆς γῆς διὰ τὴν κάλυψιν ἁσέβων πρὸς τὸ θεῖον ἀναφέρονται ταῦτα καὶ πρὸς σωτηρίαν διωκομένων εἰς διηγήσεις ἀπὸ τῆς Ἀρχαιότητος καὶ τῶν κατόπιν Βυζαντινῶν χρόνων. (Βλ. Γ. Κ. Σπυριδάκης, Βυζαντινὰ παραδόσεις. Ἐπιστ. Ἐπετ. Φιλοσοφ. Σχολῆς Π. Α. περ. Β', τόμ. 5 (1954-55), σ. 366-67).

2. Σ. Λ. Χφ. 1476, σ. 38. (σὺλλ. Εὐαγγέλου Τάμπαση, Δαβειῶν Μαντινείας, 1970-1).

η') Εἰς ἄλλας παραδόσεις ἀναφέρεται περὶ φυλάξεως τόπου τινός, χωρίου, ἐξ ἐπιδημίας, ὡς τῆς χολέρας¹ καὶ πανόλους², ἢ περὶ διασώσεως αὐτοῦ ἐκ καταστροφῆς ἀπὸ πυρκαϊάν³ κ.ἄ.

θ') Εἰς τὴν Κύπρον, ὅπου ἡ λατρεία τῆς Ἀγίας εὐρίσκεται εἰς εὐρυτέραν ἔκτασιν ἀπαντᾷ προσέτι ἡ πίστις ὅτι ἐκδιώκει τοὺς Τούρκους ἀπὸ περιοχὰς ὅπου ὑπάρχουν ναοὶ τῆς⁴.

ι') Ἴδιον κύκλον ἀποτελοῦν παραδόσεις εἰς πολλοὺς τόπους περὶ εὐρέσεως εἰκόνας τῆς Ἀγίας⁵, λειψάνων αὐτῆς⁶ ἢ περὶ ἐμφανίσεως αὐτῆς κατ' ὄναρ πρὸς τὸν σκοπὸν ἀνεγέρσεως ναοῦ πρὸς τιμὴν τῆς⁷. Λαϊκαὶ διηγήσεις μὲ τὸ περιεχόμενον τοῦτο εἶναι συνήθεις καὶ δι' ἄλλους Ἀγίους καὶ τὴν Παναγίαν, συνεχίζονται δὲ σταθερῶς ἐκ τῆς Βυζαντινῆς παραδόσεως.

Ἀναφέρεται ἔτι ἐπιφάνεια τῆς Ἀγίας ἐν ὀνείρῳ πρὸς πρόρρησιν ὑπ' αὐτῆς γεγονότων. Κατὰ διήγησιν ἐκ Καρυᾶς Ἀργους ἡ Ἀγία, παρουσιασθεῖσα ἐν ὀνείρῳ εἰς γυναῖκα, τῆς ὁποίας ὁ σύζυγος εὐρίσκετο ἀπὸ μακροῦ χρόνου εἰς τὴν Ἀμερικὴν, προεῖπεν εἰς αὐτὴν περὶ τῆς ἐπιστροφῆς του⁸, καθ' ἑτέραν δὲ παράδοσιν ἐξ Ἰκαρίας (Εὐδῆλου) ἡ Ἀγία Μαρίνα προεῖπεν ὁμοίως εἰς νέον περὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τὸ 1912 τῆς νήσου ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν⁹. Ἡ διήγησις αὕτη διεμορφώθη πιθανώτατα ἐκ

1. «ἡ Ἀγία Μαρίνα συνέλαβε τὴν χολέραν ποὺ πῆγαινε νὰ πέσῃ στὸ πηγάδι τοῦ χωριοῦ Ἀγία Μαρίνα, γιὰ νὰ πιοῦν οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ πεθάνουν», Σ. Α. Χφ. 1030, σ. 62. (συλλ. Ἰωάννου Γκίκα, Δαύλεια Βοιωτίας, 1970).

2. Ἐνταῦθα (ἐνν. εἰς Πάρον) ἡ Ἀγία παριστάνεται εἰς εἰκόνα καταβάλλουσα τέρας, φέρον μαύρην σημαίαν, τὴν ὁποίαν ὁ λαὸς θεωρεῖ ὡς τὴν «πανοῦκλαν». Βλ. Ἀναστ. Ὁρλάνδον, εἰς Ἀρχεῖον Βυζαντ. Μνημ. Ἑλλάδος, τόμ. 10 (1964), σ. 117.

3. Σ. Α. Χφ. 727, σ. 272-3. (συλλ. Ἀγγελικῆς Παπανικολάου, Βουρλιώτες Σάμου, 1969, καὶ Νεάρχου Κληρίδη, «Θρύλοι καὶ Παραδόσεις τῆς Κύπρου» Λευκωσία 1956, σ. 82, ἀρ. 16).

4. «Λαλοῦν ὅτι ὅπου ὑπάρχει ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Μαρίνης δὲν ὑπάρχουν Τούρτζοι τῷ ἂν ὑπῆρχαν τοὺς ἐδιώξαν». Σ. Α. Χφ., 1336, σ. 40-41. (συλλ. Θεοδόρας Χριστοφόρου, Ψεματισμένοι, Λάρνακος Κύπρου 1970).

5. Σ. Α. Χφ., 1467, σ. 106. (συλλ. Ἰωάννου Δημητρακοπούλου, Λυκούρεσι Γορτυνίας, 1971).

6. Σ. Α. Χφ., 743, σ. 132-3. (συλλ. Ὑβόννης Εὐαγγέλου, Τσαμαντὰς Θεσπρωτίας 1969).

7. Σ. Α. Χφ., 65, σ. 3-5. (συλλ. Δήμητρας Χαρλαυτή, Φενεὸς Κορινθίας, 1965-6).

8. Σ. Α. Χφ., 1267, σ. 120. (συλλ. Ἀγγελικῆς Κωστοπούλου, Καρυὰ Ἀργολίδος 1970-1).

9. Ἐπύνα, κείνο ποὺ ἤθελες τόσα χρόνια νὰ γίνῃ, θὰ γίνῃ σήμερα. Εἰς ἐρώτησίν τοῦ ποία ἦτο, ἀπήντησεν ἐκείνη: «Δὲν μὲ γνωρίζεις; εἶναι ἡ Μαρίνα ἀπὸ τὴν Ἀραθόσα. Κ. Α. Χφ., 2272, σ. 213.

τῆς κηρυχθείσης μετ' ἐπιτυχίας ἐνταῦθα ἐπαναστάσεως πρὸς τοῦτο τὴν 17ην Ἰουλίου 1912, ἑορτὴν τῆς ἁγίας Μαρίνης¹.

Ἐκ τῶν ὑπ' ὧν ἡμῶν εἰδήσεων τούτων περὶ τῆς θέσεως τῆς Ἀγίας Μαρίνας εἰς τὴν λαϊκὴν πίστιν καὶ λατρείαν ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι παράγοντες συντελεστικοὶ πρὸ τοῦτο ὑπῆρξαν κυρίως, ἅφ' ἑνὸς ἢ εἰς τὸ μαρτύριον ἀναφερομένη καταπάτησις ὑπ' αὐτῆς τοῦ δαίμονος ὑφ' ἣν σκηνήν ἀπαντᾷ καὶ εἰκονογράφησις αὐτῆς, ἅφ' ἑτέρου δέ, ἡ σύνδεσις τοῦ ὀνόματος τῆς πρὸς τὴν λέξιν *μαρίνω* ἐξ ἧς καὶ ἐξεκίνησεν ἐν πολλοῖς ἡ πίστις περὶ τῆς ἱαματικῆς ιδιότητος αὐτῆς.

1. Βλ. Ἰωάννου Μελᾶ, Ἱστορία τῆς νήσου Ἰκαρίας, τόμ. II, Ἀθῆναι 1958, σ. 232 ἐξ.